

Ændringen i bopælskravets formulering i grundloven af 1915 havde intet med dette grundlæggende synspunkt at gøre. Baggrunden synes at have været irritation over, at en person ved flytning til en anden valgkreds (undtagen i stæderne) inden for det år, der gik før valgets afholdelse, kunne miste sin valuret, se RT 1909/10, Ft. sp. 41 og RT 1912/13, Ft. sp. 1848-49, 1853-54 og 1937 samt B. sp. 49-50 og jfr. *H. Matzen*: Den danske Statsforfatningsret, 4. udgave. II s. 241.

Der er aldrig givet nogen lov, der nærmere fastlægger, under hvilke omstændigheder en person kan anses for at have fast bopæl i henseende til grundlovens § 29. *Max Sørensen*: Statsforfatningsret, s. 71 og s. 72 beskriver konsekvensen heraf således: „Grundloven såvel som lovgivningsmagten har overladt det til de retsansvarende organer (administration og domstole) at fortolke udtrykket og dermed fastlægge begrebets nærmere indhold.“ „Om en person har fast bopæl afgøres efter en samlet afvejelse af forskellige faktorer: om den pågældendes ophold i udlandet er af varig eller af midlertidig karakter; om han er på studieophold, har taget arbejde i udlandet eller er udsendt i en dansk virksomheds tjeneste; om han har en bolig stående i Danmark, uanset at han i en længere periode har opholdt sig i udlandet; om hans eventuelle ægtefælle og børn opholder sig i Danmark eller ej; osv. Ingen af disse faktorer er nødvendigvis eneafgørende, og i den samlede bedømmelse indgår derfor et vist skønsmæssigt element, navnlig med hensyn til den vægt, der bør tillægges hver enkelt faktor.“

3. I de fleste tilfælde, hvor spørgsmålet om retlige forudsætninger i grundloven opstår, er situationen den, at der ved grundlovens vedtagelse fandtes en lovgivning, som fastlagde indholdet af et vist retligt begreb, og spørgsmålet er, om lovgivningsmagten senere kan afskaffe eller ændre det således i grundloven optagne begreb.

Som det fremgår af ovenstående, foreligger denne situation ikke, når det drejer sig om kravet om fast bopæl som en valgets betingelse. Der har aldrig eksisteret en lovregel, som med henblik på valgets betingelserne fastlagde, hvornår en person skulle anses for at have fast bopæl. Det nærmere indhold af bopælskravet i grundloven er

fastlagt i praksis ved en række enkeltafgørelser udelukkende på grundlag af grundlovens egen tekst.

Spørgsmålet er, om dette forhold gør nogen forskel i den retlige bedømmelse. Dette er ikke tilfældet. At lovgivningsmagten hidtil har undladt at fastlægge indholdet af begrebet fast bopæl, kan ikke give den administrative og judicielle praksis med hensyn til forståelsen af bopælsbegrebet i grundloven grundlovskaraktér.

Spørgsmålet er således også i dette tilfælde det traditionelle: I hvilket omfang sætter grundloven grænser for det indhold, som lovgivningsmagten kan give begrebet fast bopæl som valgets betingelse?

4. Der er naturligvis grænser. Lovgivningsmagten kan ikke gå så vidt, at de to betingelser, der fastlægger tilknytningen til det danske samfund, indfødsret og bopæl, falder sammen.

På den anden side er der ingen grund til at formode, at lovgivningsmagten skulle være bundet til den hidtidige praksis. At denne praksis ikke var genstand for diskussion ved den sidste grundlovsændring i 1953, selvom spørgsmålet om danske diplomaters forhold naturligvis var kendt på dette tidspunkt, kan ikke være afgørende.

Når man skal tage stilling til, hvor langt lovgivningsmagten kan gå i retning af at ændre den hidtidige praksis med hensyn til fortolkningen af begrebet fast bopæl i grundlovens § 29, er det nærliggende at se på, hvorledes begrebet forstås i andre sammenhænge. Grundlovens valgets regler er jo langt fra det eneste sted i gældende ret, hvor der lægges vægt på fast bopæl. Dette begreb bruges tværtimod i vidt omfang, således f. eks. i skatteretten, i næringslovgivningen og ved valget af lovregler i den internationale privatret. Fastlæggelsen af begrebet fast bopæl i disse forskellige sammenhænge er naturligvis ikke afgørende. Det er — som *Max Sørensen* udtrykker det, Statsforfatningsret s. 72 — „et karakteristisk træk for dansk retsanvendelse, at begrebet bopæl eller fast bopæl ikke nødvendigvis udformes med samme indhold i de forskellige relationer.“ Det er dog nærliggende at antage, at lovgivningsmagten i alt fald ikke går ud over den bindende forudsætning, som måtte ligge i grundloven, såfremt den ved udformningen af bopælsbegrebet som valgets betin-